

Osoby odznaczone Krzyżem Wolności i Solidarności 13 listopada 2015

Bogusław Bek należał do grona założycieli Studenckiego Komitetu Solidarności na Uniwersytecie Jagiellońskim a od października 1977 był jego rzecznikiem. Aktywnie uczestniczył w działaniach opozycji antykomunistycznej, kolportował ulotki i wydawnictwa, organizował i uczestniczył w manifestacjach antykomunistycznych oraz organizował obozy szkoleniowe szkoleniowo-wypoczynkowe dla członków i sympatyków SKS.

Obecnie w OBEP w Lublinie – Delegatura w Radomiu.

Wojciech Czaplicki jako student Uniwersytetu Warszawskiego angażował się w działalność opozycyjną. W swoim mieszkaniu urządził punkt poligraficzny. W latach 1986–1987 drukował podziemnie pismo „Międzymorze” poświęcone zagadnieniom politycznym, społecznym i narodowościowym Europy środkowo-wschodniej. W latach 1986–1989 składał to pismo, zajmował się również produkcją pocztówek i znaczków pocztowych. W ramach niezależnego wydawnictwa im. Olofa Palmego, będącego kontynuacją struktur wydawniczych Grupy Politycznej Robotnik, drukował „Robotnika” i „Tygodnik Mazowsze”. Ze względu na swoje zaangażowanie był inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa.

Obecnie w Wydziale Wydawnictw BEP.

Krzysztof Dawidowicz jako student filologii polskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego zaangażował się w latach 1978–1980 w działalność Studenckiego Komitetu Solidarności. Był współredaktorem niezależnego pisma „Indeks”. Publikował ponadto w innych tytułach: „Tygodniku Powszechnym”, „Znaku” czy „Sygnale”. Uczestniczył w nielegalnych zgromadzeniach i wykładach Uniwersytetu Łatającego. W dniu 23.04.1979 r. w jego mieszkaniu dokonano przeszukania a następnie przesłuchano go w związku z podejrzeniami o organizację i uczestniczenie w uszkodzeniu pomnika Lenina w Nowej Hucie. Jesienią 1980 r. wstąpił do Niezależnego Zrzeszenia Studentów a w 1981 r. został szefem Komisji Kultury w Zrzeszeniu. Był ponadto członkiem studenckiego Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania. W listopadzie i grudniu 1981 r. należał do Komitetu Strajkowego na Uniwersytecie Jagiellońskim, pełniąc także funkcję szefa ochrony. W dniu 13.12.1981 r. został internowany i przebywał w Ośrodkach Odosobnienia w Wiśniczu Nowym a następnie w Rzeszowie-Załężu. Został zwolniony w dniu 27.05.1982 r. Po odzyskaniu wolności był redaktorem i kolporterem podziemnej Oficyny Literackiej oraz pism „Arka” i „Puls”.

Obecnie w OBL w Krakowie.

Maria Dmochowska de domo Lipska w czasie II wojny światowej była członkinią Szarych Szeregów. W 1955 r. ukończyła studia na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w Łodzi, w 1967 r. uzyskała stopień doktora nauk medycznych i objęła stanowisko asystenta na tej uczelni. W czasie kryzysu politycznego w latach 1967–68 występowała w obronie współpracowników pochodzenia żydowskiego i z tego powodu w 1968 r. została usunięta z Akademii Medycznej. W tym samym roku podjęła pracę w Poradni Chorób Krwi w Wojewódzkim Szpitalu Zespolonym im. M. Kopernika w Łodzi. W drugiej połowie lat 70. współpracowała z KOR i KSS KOR. Między innymi kolportowała wydawnictwa tych organizacji. We wrześniu 1980 r. została członkinią NSZZ „Solidarność” w WSZ im. M. Kopernika w Łodzi, Przewodniczącą Sekcji Zdrowia NSZZ „Solidarność” Ziemi Łódzkiej, a w październiku 1980 r. członkinią Prezydium MKZ Ziemi Łódzkiej. Jesienią 1981 r. uczestniczyła w I WZD NSZZ „Solidarność” w Gdańsku. Z powodu aktywnej działalności związkowej w dniu 13.12.1981 r. została internowana. Przebywała w Ośrodkach Odosobnienia w Łęczycy, Warszawie-Olszynie Grochowskiej i Gołdapi. Z internowania została zwolniona 29.03.1982 r. Po wyjściu na wolność współpracowała z Ośrodkiem Pomocy Więzionym, Internowanym i ich Rodzinom przy Kościele oo. Jezuitów w Łodzi, od 1984 r. z RKW Ziemi Łódzkiej. Była autorką artykułów zamieszczanych w „Zeszytach Niezależnej Myśli Lekarskiej” – piśmie Społecznej Komisji Zdrowia, ukazującym się w latach 1984–90. W 1989 r. była członkinią KO NSZZ „Solidarność” w Łodzi i z tej listy 4 czerwca 1989 r. została wybrana posłanką do Sejmu kontraktowego.

Wiceprezes IPN w latach 2006–2012.

Roman Graczyk był studentem Wydziału Prawa i Administracji na Uniwersytecie Jagiellońskim, a następnie redaktorem Tygodnika Powszechnego. W 1980 r. zaangażował się w działalność niepodległościową w ramach Niezależnego Zrzeszenia Studentów. W następnym roku został współredaktorem pisma „Aplauz”, wydawanego przez studentów Wydziału Prawa i Administracji UJ. Od sierpnia 1981 r. do września 1982 r. przebywał we Francji, gdzie nawiązał kontakt z działającymi tam opozycjonistami. Po powrocie do kraju kolportował podziemne wydawnictwa m. in. „Tygodnik Mazowski” i „Hutnik”. W dniu 2.04.1984 r. w jego mieszkaniu przeprowadzono przeszukanie, w wyniku którego zarekwirowano powielacz, papier, materiały drukarskie oraz korespondencję z przebywającymi we Francji Lilią Batko i Bogusławem Sonikiem. W związku z tym został zatrzymany na 48 godzin a następnie postawiony w stan oskarżenia. Ostatecznie dopiero w 1987 r. zastosowano wobec niego amnestię i umorzono postępowanie. Kontynuując swą niepodległościową działalność wyraził poparcie dla zawiązanej na terenie Krakowa, w dniu 14.11.1984 r. „Inicjatywy Obywatelskiej na Rzecz Obrony Praw Człowieka przeciw Przemocy” przez 22 sygnatariuszy-opozycjonistów. Był współpracownikiem ukazującego się w latach 1984–1989 podziemnego czasopisma „Bez dekretu – pismo członków i sympatyków Solidarności”, a od 1987 r. wszedł w skład jego redakcji. Z uwagi na swoją działalność opozycyjną otrzymał kilkukrotne zastrzeżenie możliwości wyjazdów zagranicznych w latach 1984–1988. W latach 1985–1988 współorganizował działalność Duszpasterstwa Ludzi Pracy. Na przełomie kwietnia i maja 1988 r. był, z ramienia „Tygodnika Powszechnego” obserwatorem strajku w Hucie im. Lenina.

Obecnie w Referacie Edukacji Historycznej w OBEP w Krakowie.

Kinga Kamińska de domo Jastrzębska w latach 1980–1997 była kierownikiem Biblioteki Obserwatorium Astronomicznego na Uniwersytecie Warszawskim. Od września 1980 r. należała do NSZZ „Solidarność”. W ramach działalności w „Solidarności” założyła w miejscu pracy koło Obserwatorium Astronomicznego, była jego przewodniczącą, następnie została sekretarzem Prezydium Komisji Zakładowej „Solidarność” na Uniwersytecie Warszawskim. Jako przedstawicielka uniwersyteckiej „Solidarności” w październiku 1981 r. uczestniczyła w strajku okupacyjnym w Wyższej Szkole Inżynierskiej w Radomiu oraz na przełomie listopada i grudnia 1981 r. w strajku okupacyjnym w Szkole Głównej Służby Pożarniczej w Warszawie. Po wprowadzeniu stanu wojennego nie zaprzestała działalności niepodległościowej, m.in. była łączniczką struktur podziemnych. Do lutego 1982 r. kolportowała biuletyn „Informacja Solidarności”, następnie do 1989 r. kolportowała i organizowała grupy kolporterów „Tygodnika Mazowski”, „Wiadomości” oraz pism i książek wydawnictwa NOWA i Krąg. Przewoziła z RFN i Szwecji wydawnictwa emigracyjne, sprzęt, materiały poligraficzne, m.in. dla „Tygodnika Mazowski”.

Obecnie w BUiAD.

Dorota Koczwańska-Kalita w pierwszej połowie lat osiemdziesiątych była studentką polonistyki na Uniwersytecie Jagiellońskim. Podczas studiów pracowała w „Gołębniku” – piśmie polonistów UJ oraz współpracowała z kabaretem „Trzecia Siła”. Należała do Niezależnego Zrzeszenia Studentów i była zastępcą szefa radia NZS. Zbierała i nagrywała relacje podczas strajku NZS na Uniwersytecie na przełomie listopada i grudnia 1981 r. W okresie stanu wojennego działała w Krakowskim Komitecie Wykonawczym NZS. Jej aktywność koncentrowała się również na działalności poligraficzno-kolportażowej (m.in. dostarczała matryce do sporządzania odezw i ulotek). Była członkiem grupy, która została rozpracowana przez SB na początku 1983 r. W marcu tego roku dokonano przeszukania jej mieszkania, a prokurator przedstawił jej zarzuty, odstępując jednakże od aresztowania. Obejmowały one działalność w okresie od maja do listopada 1982 r. Ostatecznie sprawa została umorzona w sierpniu 1983 r. na mocy amnestii z dnia 21.07.1983 r.

Obecnie p.o. naczelnika Delegatury IPN w Kielcach.

Jan Kołodziej od września 1980 r. był członkiem NSZZ „Solidarność” przy Poznańskim Towarzystwie Fotograficznym. Po wprowadzeniu stanu wojennego zaangażował się w działalność podziemną, był uczestnikiem demonstracji w Poznaniu, podczas której w dniu 13 lutego 1982 r. został pobity. W 1982 r. był współautorem dwóch wystaw fotografii artystycznej Grupy Młodych Solidarność na temat stanu wojennego, które zostały zamknięte w wyniku interwencji cenzury. W latach 1982 – 1989

był założycielem oraz szefem funkcjonującej w jego mieszkaniu drukarni współpracującej z Tymczasowym Zarządem Regionu Wielkopolska NSZZ „Solidarność”, organizował także drukarnie w innych punktach Poznania. Drukował i kolportował m. in. pisma „Solidarni”, „Biuletyn Wojenny”, „Okno”, „Lech”, „Wiraże”, „Solidarność-Poznań”. W latach 1986-1989 był założycielem oraz szefem Agencji Fotograficznej Solidarność, współautorem wystaw fotografii reportażowej o poznańskiej opozycji. W dniu 2.04.1989 r. został pobity podczas demonstracji ekologicznej w Poznaniu.

Obecnie w Referacie Gromadzenia, Opracowywania i Obsługi Magazynów w OBUiAD w Poznaniu.

Śp. **Janusz Krupski** uczestniczył w opozycji niepodległościowej od 1970 r. W czasie studiów na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim aktywnie działał w duszpasterstwie akademickim u Dominikanów, współtworzył Koło Naukowe Historyków Studentów, które aktywizowało i budziło świadomość polityczną społeczności akademickiej. W dniu 17.03.1973 r. przeciwstawił się powołaniu na KUL-u Socjalistycznego Związku Studentów Polskich. Kolportował ulotki i literaturę bezdebitową, a w jego mieszkaniu wielokrotnie przeprowadzono przeszukania. Od 1976 należał do Klubu Inteligencji Katolickiej. W latach 1976-1977 zbierał podpisy pod apelem o powołanie sejmowej komisji do zbadania okoliczności wydarzeń w Radomiu i Ursusie w czerwcu 1976 r. W 1976 r. współtworzył Niezależną Oficynę Wydawniczą, gdzie był drukowany „Biuletyn Informacyjny” Komitetu Obrony Robotników. W 1977 r. był głównym twórcą niezależnego pisma młodych katolików „Spotkania”. W 1978 r. zainicjował serię wydawniczą „Biblioteka Spotkań”. W dniach 25-30.08.1980 r. uczestniczył w głodówce w kościele w Stalowej Woli w solidarności ze strajkującymi na Wybrzeżu. W latach 1980-1981 był koordynatorem Sekcji Historycznej przy Międzyzakładowym Komitecie Założycielskim, następnie Zarządzie Regionu NSZZ „Solidarność” w Gdańsku. Ze względu na swoje zaangażowanie był inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa. Po wprowadzeniu stanu wojennego ukrywał się. W dniu 21.10.1982 r. został internowany i osadzony w Ośrodku Odosobnienia w Lublinie. Po zwolnieniu z internowania w dniu 7.12.1982 r. kontynuował działalność w niezależnym ruchu wydawniczym do 1989 r. W dniu 21.01.1983 r. został porwany w Warszawie przez funkcjonariuszy Samodzielnej Grupy „D” Departamentu IV MSW, wywieziony do Puszczy Kampinoskiej i obłany żrącą substancją, w wyniku czego uległ silnemu poparzeniu. Formą represji wobec śp. Janusza Krupskiego były także zastrzeżenia wyjazdów zagranicznych.

Wiceprezes IPN w latach 2000–2006.

Śp. **Janusz Kurtyka** już w okresie nauki w szkole średniej nawiązał pierwsze kontakty ze studentami związanymi z tzw. Drugim Studenckim Komitetem Solidarności. Prowadził kolportaż drugoobiegowego pisma „Merkuryusz Krakowski i Światowy”. W 1979 r. rozpoczął studia w Instytucie Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego. W tym okresie zaangażował się w działalność Koła Naukowego Historyków Studentów UJ. Przez dwie kadencje w latach 1980–82 był wiceprezesem Zarządu Koła, a po wprowadzeniu stanu wojennego kierował jego pracami. Jesienią 1980 r. znalazł się wśród założycieli Niezależnego Zrzeszenia Studentów Wydziału Filozoficzno-Historycznego UJ i został członkiem Komitetu Założycielskiego NZS UJ. W styczniu 1981 r., po dwukrotnym najściu jego mieszkania przez funkcjonariuszy SB, ukrywał się przez miesiąc. W 1981 r. uczestniczył w strajkach NZS. Po wprowadzeniu stanu wojennego współtworzył konspiracyjną Radę Programową NZS, która wydawała czasopismo „Tędy”. W tym okresie napisał oparty o doświadczenia pracy konspiracyjnej żołnierzy Armii Krajowej poradnik określany jako „ABC konspiratora”, wykorzystywany i modyfikowany później przez różne struktury podziemia. W 1982 r., w ramach Rady Programowej NZS, współtworzył Fundusz Inicjatyw Społecznych, którego celem było świadczenie pomocy przedstawicielom wolnych zawodów pozbawionym przez władze środków do życia, a także rodzinom internowanych działaczy opozycji. W grudniu 1981 r. rozpoczął tworzenie niezależnej od struktur NZS grupy konspiracyjnej w Nowej Hucie. Grupa zajmowała się m.in. produkcją kolców do rzucania pod koła samochodów milicyjnych oraz podsłuchiowaniem resortowych radiostacji. Od 1982 r. współtworzył Serwis Informacyjny Podziemnej Agencji Prasowej Studentów i Solidarności. W latach 1982–1987 wykładał na Podziemnym Uniwersytecie Jagiellońskim. Współpracował też z Chrześcijańskim Uniwersytem Robotniczym im. Prymasa Stefana Wyszyńskiego, zorganizowanym w 1984 r. przy parafii w Krakowie-Mistrzejowicach przez ks. Kazimierza Jancarza. W obu podziemnych strukturach samokształceniowych prowadził wykłady z najnowszej historii Polski, traktujące głównie o wojennej i powojennej konspiracji niepodległościowej. W związku z zaangażowaniem w działalność opozycyjną był rozpracowywany przez SB i był kilkakrotnie przesłuchiwany. W okresie od 1.09.1987 r. do 31.07.1988 r. odbywał zasadniczą służbę wojskową. W listopadzie 1987 r. wspólnie z Franciszkiem Hennelem, doprowadził

do protestu dwunastu podchorążych Szkoły Podchorążych Rezerwy, którzy nie wzięli udziału w obowiązkowym głosowaniu w referendum dotyczącym tzw. II etapu reformy gospodarczej.

Prezes IPN w latach 2005–2010. Wcześniej dyrektor Oddziału IPN w Krakowie.

Anna Samolińska de domo Żórawska od 1975 roku była związana ze środowiskiem opozycyjnym w Lublinie. W czasie studiów na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim aktywnie działała w duszpasterstwie akademickim u Dominikanów. Zaangażowana była również w skład, druk i kolportaż pisma „Spotkania” oraz książek wydawanych w ramach Biblioteki „Spotkań”. Kolportowała ulotki. Brała udział w 1980 r. w akcjach w obronie Jana Kozłowskiego i pomocy robotnikom z Radomia represjonowanym po Czerwcu 1976. Zaangażowała się w zbieranie podpisów pod petycją do Sejmu PRL o powołanie Komisji Sejmowej w celu wyjaśnienia spraw związanych z aresztowaniami robotników w Radomiu i Ursusie. Brała także udział w druku i kolportażu „Komunikatów” KOR. Zbierała informacje o strajkach w Lublinie, które następnie były przekazywane do zachodnich korespondentów i Radia Wolna Europa. Z powodu swej działalności była inwigilowana, zatrzymywana na 48 godzin, ukarana wysoką grzywną, jej mieszkanie było wielokrotnie przeszukiwane. W ramach represji otrzymała zastrzeżenie wyjazdów zagranicznych w latach 1977–1982.

Obecnie w OBL w Lublinie.

Maciej Sobieraj uczestniczył w opozycji niepodległościowej od 1970 roku. W czasie studiów na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim aktywnie działał w duszpasterstwie akademickim u Dominikanów, współtworzył Koło Naukowe Historyków Studentów, utrzymywał kontakty ze środowiskiem i redakcją pisma „Spotkania”. Był etatowym pracownikiem Zarządu Regionu Środkowo-Wschodniego NSZZ „Solidarność”, szefem Biura Informacji i redaktorem naczelnym wydawanego przez to Biuro Informatora. Zaangażowany był także w działalność Wszechnicy Związkowej, w ramach której wygłaszał wykłady z najnowszej historii Polski. Po wprowadzeniu stanu wojennego uczestniczył w strajku w Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego „Państwowe Zakłady Lotnicze-Świdnik” i redagował Biuletyn Strajkowy. Po pacyfikacji strajku znalazł się wśród osób kierujących Tymczasowym Zarządem Regionu, którego zadaniem było kontynuowanie działań podjętych przez Regionalny Komitet Strajkowy działający od 13 grudnia 1981 r. na terenie WSK Świdnik. W okresie stanu wojennego i po jego zawieszeniu kontynuował działalność w niezależnym ruchu wydawniczym. Z powodu swej działalności był inwigilowany i kontrolowany przez SB oraz zatrzymywany na 48 godzin. W jego domu wielokrotnie były przeprowadzane przeszukania. W ramach represji w 1982 r. otrzymał zastrzeżenie wyjazdów zagranicznych na 2 lata.

Obecnie w OBL w Lublinie.

Paweł Spodenkiewicz działalność opozycyjną rozpoczął podczas nauki w liceum, gdzie redagował niezależną gazetkę „Żęza” i był współzałożycielem Niezależnego Klubu Dyskusyjnego. W latach 1977–1981 przekazywał informacje o aktualnej sytuacji do Radia Wolna Europa i Biura Interwencji Komitetu Obrony Robotników/Komitetu Samoobrony Społecznej KOR, kolportował „Biuletyn Informacyjny”, brał udział w akcji ulotkowej po śmierci Stanisława Pyjasa. Do 1978 r. współpracował z niezależnym pismem „Indeks”. Jesienią 1980 r. wszedł w skład Międzyuczelnianego Komitetu Założycielskiego Niezależnego Zrzeszenia Studentów, był delegatem do Rady Wydziału Socjologiczno-Ekonomicznego Uniwersytetu Łódzkiego i Senackiej Komisji ds. Rehabilitacji Represjonowanych Pracowników UŁ. Na przełomie stycznia i lutego 1981 r. uczestniczył – jako członek Studenckiego Komitetu Jedności i współredaktor pisma „Strajk” – w strajku okupacyjnym studentów UŁ domagających się rejestracji NZS. W dniu 13 grudnia 1981 r. został internowany, przebywał w Ośrodkach Odosobnienia przy Zakładach Karnych w Łęczycy, Łowiczu i Kwidzynie, skąd został zwolniony na mocy decyzji z dnia 12 października 1982 r. W latach 1977–1984 podlegał kontroli operacyjnej SB.

Obecnie w Referacie Edukacji Historycznej OBEP w Łodzi.

Dariusz Śpiewak po wprowadzeniu stanu wojennego należał do grupy osób odpowiedzialnych za bezpieczeństwo ks. Jerzego Popiełuszki. Uczestniczył w Mszach św. za Ojczyznę sprawowanych w kościele pw. św. Stanisława Kostki również po śmierci Kapelana Solidarności i był zaangażowany w organizację tych nabożeństw.

Obecnie w Wydziale Wydawnictw BEP.

Józef Śreniowski był współorganizatorem studenckiego strajku okupacyjnego na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym Uniwersytetu Łódzkiego w marcu 1968 r. W latach 1976–1981 należał do Komitetu Obrony Robotników. Organizował podziemną działalność wydawniczą w Łodzi. Był współpracownikiem Agencji Prasowej Solidarności, a także współautorem i sygnatariuszem Karty Praw Robotniczych. W dniu 13.12.1981 r. został internowany i osadzony w Ośrodku Odosobnienia w Łęczycy, a następnie w Łowiczu, skąd 18.08.1982 r. zbiegł ze szpitala. Ukrywał się w Krakowie, gdzie założył drukarnię działającą na rzecz podziemia. W dniu 22.10.1984 r. został aresztowany i 11.02.1985 r. skazany na karę 2 lat i 4 mies. więzienia, w drugiej instancji zmniejszoną do 2 lat. Karę odbywał w Zakładzie Karnym w Braniewie, następnie w Łęczycy. Był trzykrotnie pobity przez służbę więzienną. W dniu 7.09.1986 r. został zwolniony na mocy amnestii. Był obserwatorem procesów politycznych i rozpraw przed sądami pracy, a także uczestnikiem akcji w obronie represjonowanych działaczy opozycyjnych. Organizował liczne akcje pomocy finansowej i prawnej dla rodzin uwięzionych. Prowadził głodówki protestacyjne, był wzywany przed kolegia, przesłuchiwany, zwalniany z pracy i ponad sto razy był zatrzymywany na 48 godz. W latach 1968–1989 był inwigilowany przez SB, jego mieszkanie było przeszukiwane i założono w nim podsłuch.

Obecnie w Referacie Przygotowywania Katalogów OBL w Łodzi.

Jacek Wierzbicki był inicjatorem utworzenia „Solidarności” w Archiwum Państwowym w Kielcach, wchodził w skład Tymczasowego Komitetu Założycielskiego, a następnie został członkiem Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność”. Był jedną z 13 osób, które w październiku 1981 r. reaktywowały w Kielcach działalność Regionalnego Komitetu Obrony Więzionych i Prześladowanych za Przekonania. Z uwagi na swoją działalność był internowany od 13.12.1981 r. do 27.02.1982 r. i przebywał w Areszcie Śledczym w Kielcach. Został zwolniony po 6 tygodniowym leczeniu w Szpitalu Aresztu Śledczego w Krakowie. Nadal był inwigilowany oraz wzywany na rozmowy ostrzegawcze. W ramach represji przewidywany był także do odbycia służby wojskowej.

Obecnie w Referacie Udostępniania i Informacji Naukowej OBUiAD w Lublinie.

Piotr Życieński jako fotografik w latach 1982–1989 był związany z niezależną oficyną wydawniczą CDN w Warszawie. Był zaangażowany w druk podziemnych wydawnictw, które następnie kolportował m. in. w Olsztynie i we Wrocławiu. Wykonywał fotografie okładek, przygotowywał płyty offsetowe zwane blachami oraz folie do sitodruku, umożliwiające przetłaczanie farby drukarskiej. Dzięki jego zaangażowaniu mogły ukazywać się niezależne czasopisma i książki w drugim obiegu.

Obecnie fotograf w BEP.